

Projektas APRICOT:
Mokomės būti ir (su)gyventi besikeičiančiame
laike: dėmesingos tėvystės ugdymo programa

Medijų raštingumo programa ir medžiaga suaugusiųjų švietėjams

4 skyrius. 3 tema: Pagrįsti sprendimai

Europos Komisijos parama šio leidinio rengimui nereikia pritarimo jo turiniui, kuriame pateikiama autorių nuomonė, todėl Europos Komisija negali būti laikoma atsakinga už informaciją panaudotą šiame leidinyje.

Šį intelektualinį produktą sumanė ir parengė strateginių partnerystių projekto APRICOT komanda.

Projekto koordinatorius – VšĮ *Šiuolaikinių didaktikų centras* (Lietuva)

Projekto partneriai:

Apricot Training Management Ltd. (Jungtinė Karalystė)

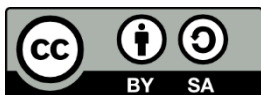
ItF Institut Kassel e.V. – Frauencomputerschule (Vokietija)

Planeta Ciencias (Ispanija)

Redakcijos koordinatorė: Daiva Penkauskienė

Rengėjai: Hilary Hale, Beate Hedrich, Betül Sahin, Alejandra Goded, Anca Dudau, Daiva Penkauskienė

Redakcinė kolegija: Sophy Hale, Seda Gürcan, Konrad Schmidt, Cihan Sahin, Josafat Gonzalez Rodriguez, Roc Marti Valls, Virgita Valiūnaitė

Šis darbas yra licencijuotas Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 tarptautine licencija. Norėdami peržiūrėti šios licencijos sąlygas, apsilankykite

<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/> arba siųskite laišką Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, JAV.

Metai, mėnuo: 2021 lapkritis

Turinys

4 skyrius. 3 tema: Pagrįsti sprendimai	3
4.1 Įvadas į temą	3
4.2 Vartotojų sprendimai	6
4.3 Patikimi informacijos šaltiniai.....	11
4.4 Elektroninių prietaisų ir ekranų naudojimas	16
4.5 @ Pagrįsti sprendimai	20

4 skyrius. 3 tema: Pagrįsti sprendimai

4.1 Įvadas į temą

Šios temos tikslas – pristatyti įgūdžius, būtinus pasirenkant patikimus informacijos šaltinius ir priimant pagrįstus sprendimus, kurie turi pasekmių mūsų visų gerovei.

Suaugusiųjų švietėjai:

- planuos ir atliks praktines, į besimokančiuosius orientuotas užduotis;
- mokysis diskutuoti apie įvairius veiksnius, į kuriuos reikia atsižvelgti priimant pagrįstus sprendimus ir pasirenkant patikimus informacijos šaltinius;
- praktiškai išbandys APRICOT metodiką;
- apmąstys išmoktas sąvokas ir mokymo(si) procesą.

Kaip tai vyksta:

- mokymas(is) remiasi **kritiniu tyrinėjimu** ir **ŽPR** schema;
- mokytojas /lektorius užtikrina sklandų mokymo(si) procesą, kad dalyviai patys rastų atsakymus (o ne pateikia informaciją);
- naudojami įvairūs aktyvūs ir dalyvavimą skatinantys mokymo(si) metodai;
- šios temos pristatymo trukmė 6 valandos.

5 lentelė. Temos apžvalga

Mokymo(si) tikslai	Turinys	Veiklos / metodai	Priemonės	Trukmė	Mokymo(si) rezultatai
Aptarti pagrindines temos sąvokas	Įvadas į temą Pagrįsti sprendimai	Komandos formavimo veikla Interaktyvi paskaita ir grupės diskusijos	Multimedija projektorius	0,5 val.	Sukurta įtraukianti ir mokymo(si) aplinka Susipažinta su pagrindinėmis sąvokomis
Sukurti įtraukiančią ir skatinančią mokymo(si) aplinką	1 potemė Vartotojų sprendimai: poveikis sveikatai ir poveikis	Trumpa dinaminė grupės veikla Veikla grupėje: pirminių krepšelis	Pirminių krepšelis su keliais produktais / produktų grupėmis	1,5 val.	Suprastas vartotojų sprendimų poveikis sveikatai ir aplinkai. Suprasta, kaip svarbu pasirinkti

Mokymo(si) tikslai	Turinys	Veiklos / metodai	Priemonės	Trukmė	Mokymo(si) rezultatai
	aplinkai; produktų etikečių supratimas; oficialios priežiūros įstaigos; informacijos stoka; išankstinės prielaidos ir nuostatos; <i>šališkas patvirtinimas</i> ¹	Refleksija ir išvados	Užduotis: produkto informacijos lentelė Padalomoji medžiaga, konferencinis bloknotas, rašikliai		patikimus informacijos šaltinius. Įgytos žinios apie <i>šališką patvirtinimą</i> , išankstines nuostatas bei prielaidas ir gebėjimas jas identifikuoti.
	2 potėmė Patikimi informacijos šaltiniai: kokybė kaip standartas informacijai; nuorodos; pirminiai ir antriniai šaltiniai; oficialūs šaltiniai, mokslo bendruomenė, trūkstama informacija.	Darbas grupėje, siekiant sukurti patikimų informacijos šaltinių sąrašą Grupės diskusijos	Multimedija projektorius Padalomoji medžiaga popieriaus lapai, konferencinis bloknotas, rašikliai	2 val.	Tobulinti gebėjimai identifikuoti patikimus informacijos šaltinius ir juos analizuoti. Tobulinti gebėjimai analizuoti problemą iš skirtingų perspektyvų, naudojant skirtingus informacijos šaltinius, daryti išvadas. Išsiaiškinti informacijos kokybę apibrėžiantys standartai.

¹ Tendencija interpretuoti naujus įrodymus kaip esamų įsitikinimų ar teorijų patvirtinimą.

Mokymo(si) tikslai	Turinys	Veiklos / metodai	Priemonės	Trukmė	Mokymo(si) rezultatai
	3 potėmė Ekranų naudojimas		Padalomoji medžiaga, multimedija projektorius Konferencinis bloknatas, rašikliai	2 val.	Suprastos ekranų ir technologijų per intensyvaus vartojimo pasekmės.

Apie ką ši tema?

Sprendimų priėmimas yra mūsų gyvenimo kasdienybė. Mes nuolat, sąmoningai ar nesąmoningai priimame sprendimus asmeninėje ir profesinėje aplinkoje. Informacijos amžiuje atrodo, kad galime turėti visą reikalingą informaciją iškart – „vienu mygtuko paspaudimu“. Tačiau tuo pačiu mes gyvename ir netikrų naujienų bei ekstravagantiškiausių sąmokslų teorijų amžiuje. Todėl labai svarbu „apsirūpinti“ įrankiais, leidžiančiais nustatyti informacijos, su kuria susiduriame, tikrumą bei patikimumą prieš leidžiant jai daryti įtaką mūsų sprendimų priėmimo procesui.

Tai, kaip mes gauname informaciją, ir vertė, kurią jai suteikiame, yra labai svarbūs dalykai priimant sprendimą. Žinoti, kaip nustatyti šaltinių patikimumą, atpažinti savo šališkumą ir interpretuoti gautą informaciją, yra labai svarbūs gebėjimai. Nors tai gali atrodyti abstraktu, iš tikrųjų, patobulinti sprendimų priėmimo įgūdžiai daro įtaką mūsų kasdieniam gyvenimui – nuo mažų kasdinių sprendimų priėmimo (pvz., kokias prekes pasirenkame pirkti) iki platesnių klausimų, pvz., kaip galime sumažinti savo poveikį aplinkai.

Kalbame ne apie tapimą visa ko ekspertu ir ne apie receptą nuo visų nesėkmių. Kalbame apie gebėjimą naudotis šandieninėmis informacijos prieigos galimybėmis, palengvinant ir pagerinant savo sprendimų priėmimą.

Permąstydami, kaip mes priimame sprendimus, kaip prieiname prie informacijos ir nustatome jos kokybę, mes įgysime įgūdžių, kurie pravers daugelyje situacijų, ir būsime pasiruošę ateities netikėtiems scenarijams.

Potėmės struktūra

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

1. Įžanginė, lektoriaus pasiūlyta, veikla.
2. Įvadas į užsiėmimą / veiklą, apibūdinantis, kas įvyks.
3. Užsiėmimo / veiklos išbandymas.
4. Užsiėmimo / veiklos refleksija.

II dalis. Proceso analizė

1. Modeliuojamos veiklos / užsiėmimo atgaminimas.
2. Modeliuojamos veiklos / užsiėmimo analizė iš besimokančiojo perspektyvos.
3. Modeliuojamos veiklos / užsiėmimo analizė iš mokytojo perspektyvos.
4. Diskusijos.

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

1. Diskusijos apie tai, kaip ir kam šis užsiėmimas / veikla gali būti pritaikyta konkrečiame kontekste.
2. Įgyvendinimo plano rengimas.

4.2 Vartotojų sprendimai

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

1 žingsnis. Įžanginė veikla

Ši veikla padės dalyviams susipažinti. Tam, kad ją įgyvendintume, suskirstome dalyvius į grupes po 3.

Aš ką tik nusipirkau...

Lektorius padeda ant grindų įvairius daiktus. Kiekvienas mokymų dalyvis turi pasiimti vieną jų ir paaiškinti savo pasirinkimą, naudodamas sakinį: „Mano vardas... ir aš ką tik nusipirkau šį / šią..., nes...“.

Pasakoma tai, kas padėtų likusiai grupei geriau pažinti dalyvį (-ę).

Kiek mokėtumėte už tai?

Po to lektorius siūlo „nusipirkti“ produktus (šokoladą; skraidantį automobilį; bilietą į mėnulį; Marie Curie kojine; stebuklingą augalą, sugeriantį blogą spinduliuotę...). Dalyviai sprendžia, kiek savo atlyginimo būtų pasirengę mokėti už kiekvieną iš jų, ir surikiuoja daiktus pagal suvokiamą jų piniginę vertę. Išdėstymo tvarka bus naudojama sudaryti grupes sekančioms veikloms.

Daroma prielaida, kad grupė, kuri daugiau sumokėjo už stebuklingą augalą, būtų kritiškesnė cheminių medžiagų atžvilgiu, o grupė, kuri mokėjo mažiau - kritiškesnė dėl natūralių alternatyvų.

2 žingsnis. Įvadas į užsiėmimą / veiklą – kas vyks

Šia veikla siekiama išsiaiškinti priegios prie informacijos svarbą mūsų kasdieniame gyvenime ir apmąstyti sprendimų, susijusių su kasdiene veikla, pvz., apsipirkimu, sudėtingumą. Dalyviams, suskirstytiems į nedideles komandas, priskiriami išgalvoti pirkiniai krepšeliai ir kiekviena komanda turi aptarti, ar žinomi visi produktai, ar atpažįstami visi ingredientai, ir ar tuos produktus pirktų.

Ar žinojimas, iš ko pagamintas produktas, reiškia, kad mes viską suprantame? Kai kuriuose produktuose esantys ingredientai bus pabraukti, o dalyvių bus paprašyta per ribotą laiką rasti informacijos apie juos ir po to dalyvauti grupių diskusijoje. Ar visos grupės pasirinks tuos pačius pabrauktus ingredientus? Ar visi ras tą pačią informaciją? Kiek patikima bus rasta informacija? Ar bus šališkumo? Lektorius bus atsakingas už šių klausimų moderavimą bendrų diskusijų metu ir pristatys sampratą, pvz., *šaltinių patikimumas*, svarbias priimančias pagrindus sprendimus. Šia pirmąja veikla siekiama pristatyti koncepciją, su kuriomis ketiname dirbti šioje mokymų dalyje, svarbą ir sudėtingumą, nagrinėjant praktinį, kasdienį pavyzdį.

3 žingsnis. Užsiėmimo / veiklos išbandymas

1 užduotis. Pirkinių krepšelis

Kiekviena grupė gauna pirkinių krepšį su keliais produktais. Arba, jei tai neįmanoma, ingredientų, esančių kasdieniauose plataus vartojimo produktuose, sąrašą.

Grupėms duodamos 5 minutės atidaryti maišelį ir pasikalbėti apie produktus, suprasti, kokie tai produktai (jei pakuotė yra kita kalba), ir pasakyti, ar juos naudoja, ar ne. Tai padės grupės nariams susipažinti.

Kiekvieno produkto sudedamųjų dalių sąrašė yra pabrauktų ingredientų. Grupės nariai pasirenka vieną ir ieško apie jį informacijos internete, kad užpildytų žemiau pateiktą lentelę.

Medžiagos yra šios:

JODOPROPINIL BUTILKARBAMATAS PARABENAI FTALATAI BISFENOLIAI TRIKLOSANAS ALIUMINIS BHT (BUTILINTAS HIDROKSITOLUENAS) PESTICIDAI-CHLORPIRIFOS BENZOFENONAS UGNIAI ATSPARI MEDŽIAGA	IODOPROPYNYL BUTYLCARBAMATE PARABENS PHTHALATES BISPHENOLS TRICLOSAN ALUMINIUM BHT (BUTYLATED HYDROXYTOLUENE) PESTICIDES-CHLORPYRIFOS BENZOPHENONE FLAME RETARDANT
---	---

Lentelės pildymo pavyzdys:

MEDŽIAGOS PAVYZDYS: CUKRUS		
Kam naudojama ši medžiaga?	Skonio stipriklis, konservantas	
Kokiuose produktuose yra šios medžiagos?	Gyvūnų ir žmonių perdirbtame maiste, saldiniuose, saldumynuose, leduose, kepinuose, gazuotuose gėrimuose, gėrimuose, sultyse ir kt.	
	INFORMACIJA A (ir kita informacija, patvirtinanti A)	INFORMACIJA B (nepatvirtinanti / neparemianti A)
Ar ji kenkia sveikatai, aplinkai, abiem?	Tai yra viena iš metabolinio sindromo, diabeto, kurį sukelia atsparumas insulinui, ir nutukimo priežasčių.	Tai greitas energijos šaltinis. Tai naudinga smegenų veiklai.

Nuoroda (-os)	https://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/carbohydrates/carbohydrates-and-blood-sugar/	https://zukan.es/10-beneficios-azucar/
Neaiški vieta / dalykas*		
Sprendimas: ar pirktumėte?	Ne... Bet tikriausiai pirksiu!	

* Ši dalis yra labai svarbi, nes veiklos pabaigoje pamatysime, kad, pavyzdžiui, cukraus atveju, svarbi informacija apsisprendimui „koks šios medžiagos kiekis gali padaryti žalą“. Tai yra viena iš esminių pamokų – skaityti „tarp eilučių“ arba ieškoti trūkstamų duomenų.

Kiti galimi laukų su klausukais variantai gali būti:

- Ar ... medžiaga yra būtina produkte / ar tai pigiausia alternatyva / ar ji mažiausiai toksiška iš visų alternatyvų?
- Kaip vyriausybės leidžia naudoti ... medžiagą, jei ji tokia kenksminga?
- Koks ... medžiagos kiekis gaminyje jau yra pavojingas?
- Koks ... medžiagos kiekis per parą laikomas saugiu?
- Kaip galime sužinoti, ar produktuose yra ... medžiagos?

Lentelės forma pildymui yra [čia](#).

2 užduotis. Veiklos aptarimas

Kiekviena grupė pristato, kokį produktą pasirinko, kokia sudedamųjų dalių sąrašė esanti medžiaga buvo pabrukta ir ką jie apie ją sužinojo.

Dalyviams diskutuojant, **natūraliai iškilis šaltinių patikimumo klausimas**. Gali būti, kad dalyviai įvardins ir tai, jog trūko laiko užduočiai atlikti.

Jei kelios grupės pasirinko tą pačią medžiagą, bus galima palyginti jų rezultatus.

Vykdydami veiklą siekiame išvados, kad svarbu gerai pasirinkti šaltinius, todėl skatiname dalyvius ir toliau kritiškai nagrinėti šį klausimą.

Kai visos grupės baigia pristatymus, lektorius skatina pagalvoti apie tuščias skiltis. Aptariama, kokią informaciją būtų galima įtraukti į lentelę, kad ji būtų išsamesnė ir kad būtų lengviau priimti pagrįstą sprendimą dėl medžiagos.

Siekiame išvados, jog medžiagos kiekis lemia kenksmingumą, todėl svarbu tai įvertinti priimant sprendimą naudoti produktą ar ne. 3-ia užduotis yra skirta šiam tikslui.

3 užduotis. Išvadų tikrinimas

1) Mokslinio požiūrio taikymas

Peržiūrima, ar lentelėje yra pakankamai informacijos. Kartais lengviau mąstyti apie paprastesnius dalykus – mes nežinome daug apie parabenus, tačiau pagalvojame apie kai kuriuos kitus ingredientus / produktus: cukrų, vitaminą C, vandenį, muilą.

Dabar grupių prašoma ieškoti informacijos apie tai, kiek šios medžiagos yra kenksmingos žmonėms ir aplinkai, ir užpildyti atitinkamas lentelės dalis.

Greita „Google“ paieška turėtų pateikti daugybę tinklalapių, kuriuose nurodomas aukščiau pateiktų medžiagų kenksmingumas priklausomai nuo jų kiekio, t. y. medžiaga kenkia, kai jos yra „per daug“. Todėl svarbus akcentas yra medžiagos kiekis, esant kuriam ji gali kenkti.

2) Natūralaus / praktinio požiūrio taikymas

Kad priimtumė sprendimą dėl produkto / medžiagos, svarbu užduoti dar vieną klausimą – *kodėl?* Šį klausimą dažnai užduoda maži vaikai, bet mes, suaugusieji - ne, nes manome, kad tai per paprasta.

Kodėl ši medžiaga naudojama produkte? Ar tai tikrai būtina? Ar yra alternatyvų? Ar be jos būtų taip blogai, kad verta poveikio aplinkai ir sveikatai?

Kartais sprendimas naudoti tam tikrą medžiagą gaminyje yra pagrįstas labiau ekonominėmis priežastimis, o ne poveikiu aplinkai ar sveikatai.

3) Išvados

Lektorius paaiškina, kaip svarbu atpažinti klaidinančią informaciją ir užduoti kritiškus klausimus. Pagrindinis klausimas, kurį reikia užduoti šios veiklos metu – *ar galiu pasitikėti šia informacija, ar ne?*

Lektorius apibendrina grupių surinktą informaciją ir padarytas išvadas, pvz.:

- Medžiagos kiekis yra svarbus vertinant, ar ji kenksminga ir kiek ji kenksminga. Galima rasti informacijos, kad medžiaga yra pavojinga, tačiau daug didesniais dozėmis, nei yra gaminyje.
- Lengviau rasti informacijos apie galimą medžiagos žalą žmogaus organizmui, nei apie jos poveikį aplinkai. Be to, reguliavimas poveikio aplinkai atžvilgiu gali būti daug liberalesnis.
- Reguluojančios taisyklės grindžiamos tuo metu egzistuojančiais medžiagos poveikio tyrimais. Jos gali keistis, kai atsiranda daugiau informacijos.
- Svarbu rasti patikimus informacijos šaltinius. Prie šio klausimo grįžtama vėliau.
- Ir bet kokios kitos, grupės pateiktos įdomios išvados.

Mokymų vadovas prašo grupių įvertinti: ką jos parašė skiltyje „sprendimas“; ar mano turinčios visą informaciją; ar keistų sprendimą.

4 užduotis. Šališkas patvirtinimas

Dabar galima peržvelgti kiekvienos grupės priimtus sprendimus.

Nupiešiama koordinacinių sistema: X ašyje žymimos grupės, Y ašyje – jų priimti sprendimai dėl produkto įsigijimo, remiantis rasta informacija.

Šios veiklos tikslas yra parodyti tam tikrą ryšį tarp išankstinių nuostatų ir priimtų sprendimų.

Svarstant pasirinkimus ir sprendimus, galimi tokie požiūriai:

- a) **Kritikuoti sistemą** (stereotipiškai): gyvename kapitalistinėje sistemoje, kurioje rinkos interesai yra svarbesni už žmonių sveikatą ir aplinką. Mūsų vartojami produktai yra pilni nuodingų medžiagų, kurios nuodija mus ir planetą, o oficialios institucijos tai leidžia, nes tai yra pinigai, kurie valdo pasaulį.
- b) **Kritikuoti mokslinį neraštingumą** (stereotipiškai): mūsų vartojamų produktų kokybė yra griežtai kontroliuojama. Chemija yra visur, net mūsų kūnuose. Cheminių medžiagų baimė kyla iš nežinojimo, jos nėra „kenksmingo“ sinonimas, kaip ir natūralus nėra „sveiko“ sinonimas
- c) **Ar yra trečias variantas?** Ar tai būtina?

Refleksijai: „natūralus“ nėra „sveiko“ sinonimas, „moksliskai įrodyta“ nėra neginčijama, o „kritikavimas“ nėra „kritinio mąstymo“ sinonimas.

Keletas patikimų informacijos šaltinių šiuo klausimu:

- ECHA (Europos cheminių medžiagų agentūra / European Chemicals Agency): <https://echa.europa.eu/home>
- Cheminės saugos faktai (Chemical Safety Facts): <https://www.chemicalsafetyfacts.org/>
- Amerikos chemijos taryba (American Chemistry Council): <https://www.americanchemistry.com/>

Lengvesniam skaitymui:

- Snopes (anglų kalba): <https://www.snopes.com/>
- Maldita Ciencia (ispanų kalba): <https://maldita.es/malditaciencia/1>

II dalis. Proceso analizė

1. Mokymo(si) proceso atgaminimas – kas, kada, kaip.
2. Mokymosi proceso refleksija – ką besimokantieji jautė, patyrė, išmoko.
3. Refleksija I: ar tą pačią veiklą galima atlikti ieškant kitos rūšies informacijos, kurią būtų lengviau suprasti? Kokių pavyzdžių galima sugalvoti?
4. Refleksija II: ar būtinai reikia pateikti atsakymus apie pasirinktas medžiagas, ar klausimą galima palikti atvirą?

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

1. Diskusijos apie tai, kaip ir kam šis užsiėmimas / veikla gali būti pritaikyta konkrečiame kontekste.
2. Įgyvendinimo plano rengimas.

Galimos adaptacijos ir rekomendacijos suaugusiųjų švietėjams

Trumpesnė trukmė

Užsiėmimą galima sutrumpinti kiekvienai grupei tiesiog pateikiant lentelę su cheminėmis medžiagomis, kurių jie galėtų ieškoti, praleidžiant įvadinę – produktų ir jų naudojimo aptarimo – dalį.

Tokiu atveju, lentelėje turėtų būti: viena ar dvi cheminės medžiagos iš cheminių priedų sąrašo; viena medžiaga iš įprastų nekenksmingų medžiagų sąrašo; viena alternatyvi medžiaga. Besimokantieji gali papildyti lentelę informacija užsiėmimo eigoje. Reflektuoti galima ne tik pabaigoje, bet ir kaskart pasidalijus rezultatais ir /ar iškilus sunkumais.

Kalbos sunkumai

Sudedamųjų dalių sąrašas pateikiamas anglų kalba. Dalyviai gali jį išsiversti naudodami „Wikipedia“ arba internetinį vertėją, kad galėtų ieškoti informacijos savo kalba.

4.3 Patikimi informacijos šaltiniai

Ar yra universalių gairių ar patikimų instrukcijų, kaip atskirti patikimus informacijos šaltinius? Šioje dalyje pamatysime, kad viskas susiję su konkrečia situacija, tačiau yra keletas rodiklių, kurie gali padėti mums lengviau atpažinti melagingą informaciją.

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

1 žingsnis. Įžanginė veikla

Diskusijos, ką reiškia patikimas informacijos šaltinis, inicijavimui siūlomas žaidimas, kuriuo atskleidžiamos dalyvių mintys šia tema.

Lektorius ekrane rodo dviejų skirtingų žmonių nuotraukas ir siūlo dalyviams balsuoti nusprendžiant, kuriuo jie pasitikėtų tam tikru konkrečiu klausimu. Kai kurie nuotraukose esantys žmonės yra pripažinti ekspertai, kiti – anoniminiai veidai, tretieji – žinomi žmonės. Žaidimo „Kieno klausumėte pirmiau?“ pavyzdys pateikiamas [čia](#).

Žaidimo pabaigoje dalyviai kviečiami pakomentuoti tai, kas jiems pasirodė įdomu. Lektorius apibendrina:

- **Mūsų instinktai gali būti teisingi:** daromos prielaidos gali mums pagelbėti paprastais klausimais ir leisti greitai bei be didelių pastangų priimti sprendimus; juk negalime patikrinti kiekvieno asmens, kuriam užduodame klausimą gatvėje, kompetencijos.
- **Tačiau instinktai gali ir suklaidinti:** išankstiniai nusistatymai ir šališkumas lemia, kad mūsų prielaidos dažnai yra klaidingos. Svarbu, kad nepasikliautume vien tik instinktais.

- Kai gauname informaciją skaitmeniniu ar popieriniu formatu, **nematome „pašnekovo“ veido**. Tačiau yra daug detalių, kurios gali padėti mums atskirti, kurie informacijos šaltiniai yra labiau patikimi.

2 žingsnis. Įvadas į užsiėmimą / veiklą – kas vyks

Veiklą pradedame pasakydami, kad parodysime neginčijamą patikimų informacijos šaltinių atskyrimo metodą – savotišką gerosios praktikos kontrolinį sąrašą – ir perklausiame, ar visi sutinka, ar nėra prieštaraujančių. Idėja yra ta, kad žmonės abejoja bet kokia informacija, kuri yra pristatoma kaip absoliuti ir neginčijama.

Nesvarbu, ar dalyviai patys padaro tokią išvadą, ar mes jiems ją pasakome, toliau kalbama apie tai, kad šis metodas turi būti asmenišką ir pritaikytą kiekvienai konkrečiai situacijai. Veiklos metu kartu rengiamas juodraštis, kaip atspirties taškas vertinant informacijos patikimumą.

3 žingsnis. Užsiėmimo / veiklos išbandymas

1 užduotis

Pirmiausia pasinaudojame ankstesne veikla su pirkinį krepšeliu. Dalyviai jau ieškojo informacijos apie įvairius ingredientus ir dabar prašome jų mažose grupėse aptarti, kas apsprendžia informacijos šaltinio patikimumą. Grupės parengia 2-jų dalių sąrašą: vienoje dalyje išvardinama tai, kas grupės nuomone atspindi informacijos šaltinio patikimumą, kitoje – tai, kas kelia įtarimų. Pabaigoje prašoma dalyvių parengti trumpą kontrolinį sąrašą, padedantį nustatyti informacijos šaltinių patikimumą.

2 užduotis. Pastebėk melą

Tęsdami darbą mažose grupėse, išbandome parengtą kontrolinį sąrašą. Į kai kurias temas žvelgiama priešingos informacijos, paimtų iš skirtingų šaltinių, požiūriu. Kontrolinis sąrašas naudojamas kaip priemonė nuspręsti, kuris iš šaltinių yra patikimesnis.

Užuot dirbę dedukciniu būdu arba taikydami *ad hoc* hipotezes, dalyviai prašomi pradėti nuo dviejų informacijos šaltinių, teigiančių priešingus dalykus, ir pabandyti iširti, kuris iš dviejų yra patikimesnis. Tokia veikla leidžia besimokantiejiems geriau įsisavinti informaciją, mokymąsi suasmeninti ir padaryti savarankiškas išvadas. Norėdami pradėti šią užduotį, dalyviai pirmiausia gauna vieną informaciją. Idėja yra ta, kad pirma dirbama su vienu tekstu, ir bandoma nustatyti, ar jis yra patikimas, ar ne. Grupė kiek įmanoma objektyviau paaiškina, kas privertė juos padaryti tokią išvadą. Tada einama prie kito teksto, pateikiančio priešingą informaciją. Dalyviams reikia nuspręsti, kuris iš dviejų tekstų yra melagingas, nepatikimas, o kuris yra teisingas arba arčiau tiesos.

Keli pavyzdžiai:

- 1) Donald Trump touched Rupaul inappropriately in the 1990s
<https://worldnewsdailyreport.com/rupaul-claims-trump-touched-him-inappropriately-in-the-1990s/>
- 2) Is food cooked in the microwave safe?
https://www.who.int/peh-emf/publications/facts/info_microwaves/en/

- 3) Is food cooked in the microwave safe? (contra information)
<https://www.health-science.com/microwave-hazards/>
- 4) Is climate change due to humans?
<https://climate.nasa.gov/causes/>
- 5) Is climate change due to humans? (contra information)
<https://www.onepetro.org/conference-paper/SPE-109292-MS>

3 užduotis

Dirbdami grupėse, atskleisime, kuri informacija buvo teisinga, o kuri – netiksli. Pamatysime, kurioms grupėms tai pavyks, ir apmąstysime, kas iš jų kontrolinio sąrašo padėjo apsibręsti, o kas – nelabai.

Pavyzdžiai:

1 nuoroda: Donaldas Trumpas 90-aisiais netinkamai palietė Rupaul.

Informacija melaginga. Pakanka pažvelgti į puslapį, kad pamatytume, jog tai specifinė naujienų svetainė: su humoru, parodijomis ir politinių aktualijų išjuokimu.

2 ir 3 nuorodos: Ar maistas, paruoštas mikrobangų krosnelėje, yra saugus?

2 ir 3 nuorodos yra dvi mokslinės informacijos svetainės, kuriose informacija ta pačia tema prieštarauja viena kitai. Kaip žinoti, kuri iš jų yra patikima, o kuri ne?

Pirmoji nuoroda yra Pasaulinės sveikatos organizacijos. Tiesa, kad Pasaulinė sveikatos organizacija kartais daro klaidų, tačiau ji yra Jungtinių Tautų organizacija, įsteigta spręsti pasaulines sveikatos problemas. Ji neturi ekonominių interesų ir negali būti įtakojama korporacijų, nors jos valdymo mechanizmai ir gali turėti trūkumų. Kalbant apie antrąją nuorodą, organizacija nėra garsi ar pripažinta, tačiau pavadinimas kelia pasitikėjimą: *Health Science Research*. Tačiau yra keletas aspektų, kurie kelia abejonių dėl jos pateikiamų teiginių:

- Dauguma pateiktų nuorodų nukreipia į puslapius, kuriuose arba nėra žadamo straipsnio, arba straipsnis nesusijęs su tema, arba pateikiama nemokslinė publikacija / leidinys.
- Vieninteliai cituojami moksliniai straipsniai yra 25 m. senumo.
- Svetainėje nėra skilties „Apie mus“, kurioje būtų paaiškinta, kas rašo informaciją, koks autorių akademinis išsilavinimas, žinios apie šią temą ar galimi interesų konfliktai.

4 ir 5 nuorodos: Ar klimato kaita atsiranda dėl žmonių?

Straipsnis penktoje nuorodoje yra mokslinis ir patikimas. Kodėl gi turėtume juo abejoti?

- Tinklalapio savininkas yra kuro kompanija, kuri, akivaizdu, suinteresuota rasti įrodymų, kad iškastinis kuras nėra viena iš klimato kaitos priežasčių.
- Kai kuriuose moksliniuose dokumentuose / straipsniuose pateikiami prieštaringi rezultatai, apie tai, kaip klimato kaitą įtakoja žmonių veikla. Ir tai gali būti teisinga, nes klimato kaita yra kompleksinė problema. Tačiau pavieniai moksliniai tyrimai negali atremti daugybės argumentų, kuriuos rado tūkstančiai įvairių mokslo šakų (biologijos, chemijos, fizikos,

aplinkos, meteorologijos, geologijos) tyrimų visame pasaulyje. Mokslo bendruomenė, o ne tik keli pavieniai asmenys, turi sutarti šiuo klausimu.

4 užduotis

Galiausiai pasidaliname skirtingų grupių patikrintais, „veikiančiais“ kontroliniais sąrašais ir sudarome bendrą visos mokymų grupės sąrašą.

Užduoties pabaigoje pateikiamas kontrolinis sąrašas, sukurtas organizacijų², kovojančių prieš apgaulę internete, kad grupės galėtų palyginti jį su savuoju.

KONTROLINIS KRITERIJŲ SĄRAŠAS INFORMACIJOS ŠALTINIŲ PATIKIMUMUI VERTINTI

1. **Tikslumas:** palyginkite jau žinomą informaciją su šaltinyje pateikta arba su informacija, kurią pateikė kitas šaltinis, kurį laikote patikimu. Taip pat ieškokite, at atsisakoma atsakomybės už klaidinantį turinį. Tokį įrašą galima dažnai galima rasti su sveikata susijusiomis temomis. „Žongliravimas“ techninėmis sąvokomis dar negarantuoja turinio patikimumo.
2. **Kompetentingumas:** ar šaltinio autorius yra ekspertas, ar organizacija patikima? Tinklapyje paprastai galima identifikuoti jo savininką / leidėją pagal domeną (URL – *Uniform Resource Locator*) arba patikrinti, ar puslapio apačioje yra nuoroda į autorines teises.
3. **Interesų konfliktas:** taip pat būtina nustatyti, ar šaltinis nėra šališkas. Pavyzdžiui, jei medicininė informacija pateikiama farmacijos kompanijos, tai ši pateiks tokią informaciją kuri naudinga jos siūlomam produktui. Apsvarstykite autoriaus objektyvumą ir požiūrį. Peržiūrėkite, ar svetainėje yra reklamų? Jos paprastai signalizuoja, kad informacija gali būti mažiau patikima.
4. **Laikas:** kada informacija buvo paskelbta ir ar yra naujesnės informacijos šia tema? Svetainės apačioje, šalia nuorodos į autorines teises, paprastai galima rasti svetainės sukūrimo datą, šalia jos gali būti pažymėta „peržiūrėta“ arba „atnaujinta“.
5. **Auditorija:** kas yra skaitytojai ir koks yra publikacijos tikslas? Yra skirtumas tarp žurnalo, skirto plačiajai visuomenei, ir leidinio, parašyto konkrečios srities mokslininkams bei ekspertams.
6. **Perspektyva:** šališki šaltiniai gali būti naudingi kuriant ir plėtojant argumentus, tačiau būtina paieškoti šaltinių, padedančių suprasti ir kitą pusę. Vienpusiški, šališki šaltiniai dažnai nėra veiksmingi nei asmeniniame, nei profesiniame gyvenime.
7. **Neaiškūs terminai ar emociniai argumentai:** saugokitės šaltinių, kuriuose vartojami neaiškūs terminai, tokie kaip „naujausi tyrimai rodo“ arba „daugelis žmonių tiki“, be jokių citatų ar nuorodų. Internetiniai šaltiniai tuo garsėja, nes jų pagrindinis tikslas – maksimaliai padidinti skaitytojų skaičių, o ne parengti mokslinius, recenzuotus straipsnius.

² Nuorodų sąrašas:

<https://libanswers.tcl.edu/faq/6286>

<https://paperpile.com/g/find-credible-sources/>

<https://guides.lib.byu.edu/c.php?g=216340&p=1428399>

<https://www.stevenson.edu/online/about-us/news/how-to-identify-reliable-information>

<https://www.ucsfhealth.org/education/evaluating-health-information>

Be to, saugokitės „skambių“ žodžių, kurie veikia skaitytojų emocijas. Daugelis interneto šaltinių, norėdami pritraukti skaitytoją, naudoja klaidinančias antraštes.

8. **Rašyba ir gramatika:** kartais užtenka peržvelgti rašybą ir stilių (gramatiką, skyrybą, pan.), kad suprastume, ar esame patikimame puslapyje, ar ne. Nepatikimuose šaltiniuose bus daug rašybos, skyrybos ir stiliaus klaidų.
9. **Svetainės išvaizda:** patikimos, profesionalų kurtos svetainės paprastai atrodo patikimesnės (yra funkcionalesnės, patogesnės) nei asmeninės svetainės.
10. **Nuorodos ir citatos:** ar tai tikros nuorodos? Ar jos pateikia žadėtą informaciją?

II dalis. Proceso analizė

Dalyvių prašoma susėsti ratu, lektorius užduoda klausimus, kuriuos reikia apmąstyti:

- Kokie buvo jūsų bendri įspūdžiai apie veiklą?
- Ar kada nors užsiėmėte panašia veikla su savo grupėmis? Kaip tai atrodė?
- Kaip manote, kodėl veiklą atlikome mažose grupėse, o ne vienoje bendroje?
- Kaip manote, ar geriau visiems analizuoti tą pačią temą, ar kiekvienai grupei – skirtingą temą?
- Kaip manote, kodėl mes nepradėjome visi kartu rengti kontrolinį sąrašą, o darėme tai pirmiau atskirose grupėse?
- Ar informacijos paieška skiriasi, kai žinote, kad turite išanalizuoti šaltinius?
- Kaip galime paskatinti žmones taip elgtis kiekvieną kartą, kai jie ko nors ieško?

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

Paskirstome dalyvius į mažas grupes ir paprašome jų suplanuoti veiklą, kurią šeimos galėtų atlikti kartu (tėvai / seneliai su savo vaikais / anūkais), ir kuri padėtų jiems geriau suvokti rizikas, kai pasitikima nepatikrinta informacija.

Norėdami palengvinti planavimą, pasiūlome keletą klausimų- gairių tolimesnei veiklai:

- Ką / kaip turėtume pakeisti veiklą, kad galėtume atlikti ją grupėje su savo besimojančiais?
- Kokios temos gali būti įdomios jūsų grupėms?
- Su kokiais papildomais sunkumais susiduriame dirbdami su šeimomis informacijos šaltinių srityje?

Galimos adaptacijos ir rekomendacijos suaugusiųjų švietėjams

Trukmė

Jei nėra daug laiko, galima sutrumpinti veiklą, dalyviams pateikiant du lengvai identifikuojamus informacijos šaltinius: akivaizdžiai patikimą ir akivaizdžiai nepatikimą. Lektorius gali parinkti temą,

kurią dalyviai gerai išmano ir kur jiems bus lengva atrasti klaidas. Tema, aktuali šaliai, kurioje vyksta mokymai, yra geras pavyzdys, nes galima tikėtis, kad žmonės jau turės apie ją žinių.

4.4 Elektroninių prietaisų ir ekranų naudojimas

Kiek laiko praleidžiame priešais ekranus?

Vienas iš šeimų iššūkių yra nuspręsti, kiek laiko vaikai ir paaugliai gali praleisti naudodamiesi elektroniniais prietaisais (planšetiniais kompiuteriais ar išmaniaisiais telefonais). Pirmoje dalyje ieškosime informacijos šia tema ir bendrai atsakysime į šį klausimą, priimdami pagrįstus sprendimus. Antroje dalyje apžvelgsime, kokius sprendimus mes patys, suaugę, esame priėmę ta pačia tema ir kuriuos iš jų galėtume persvarstyti, kad taptume teigiamu pavyzdžiu savo vaikams ir paaugliams.

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

1 žingsnis. Įžanginė veikla

Kokia veikla labiausiai patiko vaikystėje? Galima pradėti nuo prisistatymo ir pasakojimo apie mėgstamą vaikystės ir paauglystės veiklą. Pabaigoje pamatysime, ar yra esminių skirtumų pagal šalį ar dalyvių amžių.

2 žingsnis. Įvadas į užsiėmimą / veiklą – kas vyks

Norėdami pradėti temos aptarimą, klausiamo dalyvių nuomonės apie tai, ar šiandien vaikai ir jaunimas užsiima tuo pačiu, kaip kad jie patys. Labai tikėtina, kad bus iškelta buvimo prie ekranų tema. Tada klausiamo nuomonės, kiek laiko skirtingo amžiaus vaikams ir paaugliams būtų tinkama praleisti prie ekranų. Kad ši dalis būtų dinamiškesnė, po to, kai įvardinamos skirtingos nuomonės, atliekama užduotis, kurios metu kiekvienas dalyvis įvertina, kiek laiko, priklausomai nuo jų amžiaus, vaikai turėtų praleisti naudodami ekranus. Galiausiai parodomi PSO duomenys ir palyginama, kurie dalyviai buvo arčiausiai PSO gairių:

Fizinio aktyvumo, sėdimos veiklos ir miego gairės vaikams iki 5 metų:
<https://apps.who.int/iris/handle/10665/311664>

Daugiau informacijos: <https://www.who.int/news/item/24-04-2019-to-grow-up-healthy-children-need-to-sit-less-and-play-more>

Toliau bus ieškoma pozityvių sprendimų, kaip apriboti elektroninių prietaisų naudojimą, ir pristatomos strategijos, palengvinančios šių sprendimų priėmimą.

3 žingsnis. Užsiėmimo/ veiklos išbandymas

Veikla pradama nuo trumpo „minčių lietaus“, kaip apriboti ekranų naudojimą, tikintis, kad natūraliai bus apibrėžti du pagrindiniai būdai: vienas – uždrausti arba apriboti prietaisų naudojimą,

o kitas – pasiūlyti alternatyvios veiklos. Pastarasis būdas yra veiksmingesnis nei apribojimų nustatymas. Mes bandysime į jį daugiau kreipti dėmesio, nors suprantame, kad ekrano laiko apribojimais yra taip pat svarbūs.

Toliau galvojama apie alternatyvas. Kiekvienas dalyvis siūlo alternatyvią „ekranui“ veiklą, tinkamą jauniems žmonėms. Be sporto ir fizinės veiklos, kuri labai skiriasi nuo „ekranų“, prašome jų įvardinti veiklas, kurias galima atlikti namuose. Dalyvius turėtų įkvėpti tai, ką jie patys darė vaikystėje.

Tuomet piešiame lentelę su dviem ar daugiau stulpelių. Viename jų pateikiame „ekranų“ veiklas, o kitoje alternatyvas. Suskirstome dalyvius į mažas grupes ir prašome jų ant lipnių lapelių surašyti tas „ekranų“ veiklų savybes, dėl kurių jos patrauklesnės nei alternatyvios veiklos. Tada prašome alternatyvių veiklų savybių, kurias galėtume pabrėžti, kad alternatyvios veiklos taptų patrauklesnės.

Siūlome *kampo be ekranų* idėją. *Kampas be ekranų* – tai erdvė namuose ar klasėje, kuria siekiama palengvinti ir motyvuoti alternatyviai veiklai. Įkvėpimui parodome tokių kampų nuotraukas. Kiekviena grupė pasirenka veiklą ir suprojektuoja jai *kampą be ekranų*. Kaip jis turėtų atrodyti? Kokias medžiagas galima naudoti? Ir t.t. *Kampas be ekranų* yra labai atvira koncepcija, skatinanti lektorių ir dalyvių kūrybinius atradimus ir suteikianti galimybę patiems nuspręsti, ko jie nori ir ko, jų manymu, tam reikia. Ši kūrybinė laisvė yra teigiamas veiklos aspektas. Tačiau, jei kiltų keblumų, skyriuje apie galimas adaptacijas, pateikiami konkretesni pavyzdžiai, padėsiantys grupėms kurti savo *kampo be ekranų* koncepciją.

II dalis. Proceso analizė

Veikla aptariant, kiek laiko skirtingo amžiaus vaikai gali praleisti prie ekranų, yra be įtampos, leidžianti dalyviams dalytis nuomonėmis ir ieškoti pagrįstų sprendimų.

Naudojame įvairias kritinį mąstymą skatinančias strategijas bei metodus, kad palengvintume ir organizuotume tolesnę diskusiją. „Minčių lietus“ yra labai tinkamas atskleidžiant pirminį požiūrį į problemą ir užtikrinant, kad visi įsitrauktų. Kai informacija atsiduria sąrašuose ir yra suskirstoma, dalyviai gali lengviau pamatyti skirtingų veiklų ypatybes ir jų stipriąsias bei silpnąsias puses. Kitas sąrašo privalumas – mums lengviau palyginti skirtingas veiklas ir suprasti, ko mums reikės mūsų *kampe be ekrano*.

Paskutinė veiklos dalis, kai dalyviai mažose grupėse suprojektuoja *kampą be ekrano*, padeda praktiškai įtvirtinti sąrašo informaciją ir „patirti“ *kampo be ekranų* naudą ir iššūkius.

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

Pirma, įvertiname savo, kaip pedagogų, įtaką, vaikų ir jaunų žmonių laikui, praleidžiamam prie ekranų. Kaip turėtume į tai atsižvelgti, planuodami veiklą ir užduotis?

Tuomet, dalyviai bendrai diskutuoja, ar mato galimybę dirbti su šeimomis ir mokiniais *kampe be ekranų*, kaip reiktų komunikuoti su šeimomis ir kokias veiklas pedagogai gali naudoti klasėje ar su šeimomis, kad įgyvendintų šią alternatyvią strategiją.

Galimos adaptacijos ir rekomendacijos suaugusiųjų švietėjams

Sutrumpinta trukmė:

Per didelio ekranų naudojimo problemą galima pateikti remiantis konkrečiais tyrimais ir neskiriant laiko dalyvių asmeniniai nuomonei sužinoti.

Problemos sprendimui galima iškart imtis teigiamų alternatyvų paieškos.

Tada dalyviai pasirenka veiklą, tinkančią jų *kampui be ekranų*, ir aptariama, ką reiktų apgalvoti jo įkūrimui.

Kaip padėti rasti alternatyvų

Galime pateikti veiklos pavyzdį, kurį lengva įgyvendinti, pvz., tapybos kampelį.

Kampo be ekranų pavyzdys: Tapybos vieta	
Veikla	Tapyba
Priemonės	Stalas, dažai, teptukai, spalvos, įvairus popierius ar net drobės.
Vieta	Pasirinkta vieta turi būti gerai apšviesta (reikalingas natūralus pašvietimas) ir pakankamai erdvi darbui.
Įkvėpimui	Įkvėpimui galime sudėti meno knygas, menininkų darbų albumus, spalvinimo knygeles, spalvų paletę.
Dekoravimas	Atspausdinami ir pakabinami keli mums patinkančių tapytojų paveikslai ir paruošiama vieta sukurtiems darbams eksponuoti.

Tai pavyzdys. Remiantis juo galima paprašyti dalyvių suprojektuoti *kampą be ekranų* kitai nesudėtingai veiklai, pvz., skaitymo kampui. Jei matote, kad dalyviams ir toliau kyla sunkumų sugalvojant veiklą, galite turėti ir daugiau paruoštų pavyzdžių, kuriuos įgyvendindami dalyviai praktikuotis: muzikos kampelis, projekto medis, mokslo stalas, siuvimo dirbtuvėlė, perdirbimo dirbtuvės, dėlionės ir kt.

Galutinis tikslas tas pats – suprojektuoti *kampą be ekranų*, kuriame vyktų motyvuojanti ir įdomi veikla.

Šaltiniai

Mokymas apie šališką patvirtinimą / *Teaching about confirmation bias*:
<https://www.facinghistory.org/resource-library/standing-democracy/challenge-confirmation-bias>

Saugūs ir kenksmingi produktai / *Safe and harmful products*:

<https://www.fda.gov/>

<https://www.chemicalsafetyfacts.org/>

Kancerogeninis projektas / *The carcinogenic project*

<http://cpdb.thomas-slone.org/>

<https://web.archive.org/web/20130216192905/http://www.toxnet.nlm.nih.gov/>

Produktų poveikis sveikatai ir aplinkai / *Health and environment impact of products*:

<https://web.archive.org/web/20130213210059/http://sis.nlm.nih.gov/enviro.html>

Chemofobija / *Chemophobia*: <https://en.wikipedia.org/wiki/Chemophobia>

Ekranų naudojimas / *Use of screens*

Hamilton K, Spinks T, White KM, Kavanagh DJ, Walsh AM. A psychosocial analysis of parents' decisions for limiting their young child's screen time: An examination of attitudes, social norms and roles, and control perceptions. *Br J Health Psychol* 2016;21(2):285–301.

Reid Chassiakos, Y. (Linda), Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M. A., & Cross, C. (2016). *Children and Adolescents and Digital Media*. *Pediatrics*, 138(5), e20162593. doi:10.1542/peds.2016-2593.

Nuotraukos:

Paul Krugman: Prolineserver, GFDL 1.2 <http://www.gnu.org/licenses/old-licenses/fdl-1.2.html>, via Wikimedia Commons.

Rita Levi-Montalcini: By Presidenza della Repubblica, Attribution,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=11892465>.

4.5 @ Pagrįsti sprendimai

nuotoliniam mokymui(si)

Šios mokymo(si) veiklos tikslas – išbandyti ir reflektuoti naudojimąsi internetu ieškant informacijos ir naudojant ją pagrįstų sprendimų priėmimui.

Suaugusiųjų švietėjai:

- aptars sąvokas ir veiklą su besimokančiais suaugusiais;
- išbandys APRICOT metodiką darbui su tikslinėms grupėms;
- reflektuos turinį ir mokymo(si) procesą;
- planuos mokymų medžiagos pristatymą konkrečioms tikslinėms grupėms.

Kaip tai vyksta:

- Mokymas(is) grindžiamas patirtinio mokymosi metodu;
- Užsiėmimas pristatomas smagiai, naudojantis grupės dinamika;
- Daug praktinės veiklos mažose grupėse – užduočių, klausimų, diskusijų, refleksijų;
- Į diskusiją įtraukiama visa grupė;
- Veiklos trukmė – 3 valandos.

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

Veiklos kontekstas

Pradedame pagrįstų sprendimų pristatymo temą nuo jos aktualizavimo. Pateikiame įtikinamų argumentų, skatinančių tėvus ir senelius pagalvoti, kaip svarbu apibrėžti internetinės informacijos patikimumą.

„Ledlaužis“: temos pristatymas

Dalyviams rodome skaidres su dviejų žmonių nuotraukomis. Dalyvių (jie dalyvauja mokymuose, prisijungę iš namų) paprašome atsistoti nuo kėdžių ir sutartu judesiu / gestu parodyti, kuriam iš dviejų žmonių jie norėtų užduoti tam tikrus klausimus. Dalyviai mato vieni kitų veidus ir gestus, tai pasitarnauja kaip „ledlaužis“ ir padeda įveikti nuotolinio mokymo(si) sąlygojamus barjerus.

Žaidimas: [Kieno klaustumėte pirmiau?](#)

Refleksija

Kasdieniam gyvenime dažnai naudojames intuicija, kad nuspreštume, kurie žmonės yra patikimi, o kurie – ne. Žinoma, tai darydami galime padaryti daug klaidų, tačiau tai gali būti ir labai naudinga.

Taigi, mes galime išmokyti savo intuiciją pasakyti ir tai, kurios svetainės ir įrašai yra patikimi, kai ieškome tikslios informacijos, kad galėtume priimti sprendimus, galinčius paveikti mus ir mūsų aplinką.

Patirties realizavimas: „Pirkinių krepšelis“. Grupės užduotis

Dalyviai suskirstomi į internetinius kambarius grupėmis po 3-4 žmones. Kiekviena grupė gauna užpildyti lentelę „Google“ diske ir nurodymus, kaip ją užpildyti. Skiriamas laikas – 40 minučių. Lektorius „vaikšto“ per internetinius kambarius, patikrindamas, ar viskas gerai, atsakydamas į klausimus, kylančius veiklos metu.

Grupė užpildo [lentele](#) su informacija apie pasirinktą cheminę medžiagą iš sąrašo.

Nurodymai, kuriuos gauna grupės: *Produktų etiketėse galite rasti šias medžiagas. Pasirinkite vieną iš jų:*

JODOPROPINIL BUTILKARBAMATAS	IODOPROPYNYL BUTYLCARBAMATE
PARABENAI	PARABENS
FTALATAI	PHTHALATES
BISFENOLIAI	BISPHENOLS
TRIKLOSANAS	TRICLOSAN
ALIUMINIS	ALUMINIUM
BHT (BUTILINTAS HIDROKSITOLUENAS)	BHT (BUTYLATED HYDROXYTOLUENE)
PESTICIDAI-CHLORPIRIFOS	PESTICIDES-CHLORPYRIFOS
BENZOFENONAS	BENZOPHENONE
UGNIAI ATSPARI MEDŽIAGA	FLAME RETARDANT

Informacijos apie medžiagą ieškokite internete ir užpildykite [lentele](#).

Lentelėje pridėkite bet kokią informaciją, kuri gali būti susijusi su sprendimu, arba papildo tai, kas jau įrašyta. Aptarkite ir priimkite sprendimą: ar vartotumėte šį produktą, ar ne? Grįžkite prie 1 punkto.

Dalijimasis ir refleksija grupėje

Grįžusi į bendrą sesiją, kiekviena grupė dalijasi savo išvadomis apie pasirinktą ingredientą ar medžiagą. Lektorius skiria ypatingą dėmesį abejonėms, kilusioms veiklos metu, ir naujiems klausimams, užduotims kiekvienos grupės. Lektorius paaiškina, kad kritinis mąstymas yra susijęs su klausimų uždavimu ir įvairiapusės informacijos analize,

Po kiekvieno pristatymo, dalyviai kviečiami pasidalyti savo mintimis ir bet kokia jiems žinoma informacija apie pasirinktą ingredientą ar medžiagą.

Lektorius vadovauja diskusijai valdydamas kalbėjimo eigą, sutelkdamas diskusijas į pagrindines išylančias problemas ir kartkartėmis apibendrindamas.

Refleksija

Lektorius pateikia keletą esminių punktų pabaigos refleksijai. Šioje veikloje sudaromos galimybės atsiskleisti dviem skirtingiems požiūriams: **moksliniam ir praktiškajam (natūralistiniam)**.

Praktiškasis (natūralistinis) požiūris

Jis pagrįstas idėja, kad natūralus visada yra geriau nei dirbtinis.

Pagal šį požiūrį:

- Visos cheminės medžiagos yra kenksmingos.
- Cheminių medžiagų naudojimas plataus vartojimo prekėse yra perteklinis ir nepagrįstas.
- Mūsų, kaip piliečių, atsakomybė – būti kritiškais vertinant perkamus produktus ir nesileisti suklaidinamiems mokslininkų bei kompanijų.

Kas gali būti pražiūrėta ir neįvertinama:

- Natūralus ne visada yra „gero“ sinonimas.
- Mokslininkai ne visada turi ekonominių interesų. Yra mokslinių organizacijų, kurios objektyviai analizuoja medžiagų poveikį.
- Medžiagos kiekis yra svarbus.
- Toksiškas poveikis dažnai atsiranda tik esant daug didesniai, nei produkte būna, medžiagos kiekiui.

Mokslinis požiūris

Jis pagrįstas idėja, kad visuomenės kritika ir baimės yra sąlygojamos nežinojimo ir žinių apie mokslo požiūrį bei reguliavimo institucijas trūkumas.

Pagal šį požiūrį:

- Visos cheminės medžiagos yra geros, nes yra naudingos ir įrodyta, kad jos nekenkia.
- Cheminių medžiagų naudojimas plataus vartojimo prekėse yra gerai reglamentuotas ir pagrįstas.
- Piliečiai gali pasitikėti mokslininkais, nes jie yra objektyvūs, ir kompanijomis, nes jos yra reguliuojamos.
- Visos medžiagos gali būti kenksmingos, be to, medžiagos kiekis produkte lemia jo toksiškumą.

Kas gali būti pražiūrėta ir neįvertinama:

- Mokslas nėra baigtinis. Nauji įrodymai apie produkto kenksmingumą gali pasirodyti bet kuriuo metu.
- Reguluojančiose taisyklėse dažnai neatsižvelgiama į produktų poveikį aplinkai.
- Moksliniai tyrimai ne visada yra nešališki. Kartais juos finansuoja įmonės ir tai gali pakenkti tyrimo objektyvumui.

- Kai kuriais atvejais naudojamos medžiagos, kurios nėra būtinos ir kurioms egzistuoja žinoma, natūrali ar aplinkai nekenksminga alternatyva, tačiau jos yra brangesnės gamintojui.
- Visuomenė – ir diskusijos joje – dažnai gali poliarizuotis, kai žmonės laikosi vienos iš dviejų priešingų nuomonių tam tikra tema. Diskusijose, kuriose daugiausia dėmesio skiriama tik šioms priešingoms nuomonėms, trūksta daugelio svarbių diskusijos elementų. Kad galėtų mąstyti kritiškai, asmuo turi žinoti, „kur jis yra“ temos atžvilgiu diskusijoje, kad suprastų / galėtų įvertinti savo šališkumą, kai jam pateikiama nauja informacija. Jis turi būti pasirengęs suprasti alternatyvų požiūrį, kad galėtų būti kuo objektyvesnis.

II dalis. Proceso analizė

1. Visų modeliuojamos veiklos / užsiėmimo žingsnių atgaminimas
2. Modeliuojamos veiklos / užsiėmimo analizė iš besimokančiojo perspektyvos
3. Modeliuojamos veiklos / užsiėmimo analizė iš suaugusiųjų švietėjo perspektyvos
4. Diskusijos: kaip mes mokėmės? ko išmokome?

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

1. Diskusijos kaip ir kam šis užsiėmimas / veikla gali būti pritaikyta konkrečiame kontekste.
2. Įgyvendinimo plano rengimas.

Galimos adaptacijos:

Turinys: ieškokite kitos naujos ir poliarizuotos informacijos, pvz., apie sveiką maistą, gyvūnų teises, aplinkosaugą, migraciją ir kt.

Laikas: suplanuokite darbą pagal grupės dydį; jei reikia, darykite pertraukas; palikite pakankamai laiko refleksijai, proceso analizei ir įgyvendinimo planavimui.

Darbas bendroje sesijoje / atskiruose internetiniuose kambariuose: jei besimokančiųjų grupė maža, nereikia dirbti atskiruose internetiniuose kambariuose. Jei grupė didelė, rekomenduojama dirbti poroje dviem lektoriams / suaugusiųjų švietėjams.

Šaltiniai

ECHA (European Chemicals Agency): <https://echa.europa.eu/home>

Chemical Safety Facts: <https://www.chemicalsafetyfacts.org/>

American Chemistry Council: <https://www.americanchemistry.com/>

Snopes (English): <https://www.snopes.com/>

Maldita Ciencia (Spanish): <https://maldita.es/malditaciencia/1>

Veiklos su chemine medžiaga lentelė

MEDŽIAGA		
Kam naudojama ši medžiaga?		
Kokiuose produktuose yra šios medžiagos?		
	INFORMACIJA A (ir kita informacija, patvirtinanti A)	INFORMACIJA B (nepatvirtinanti / neparemianti A)
Ar ji kenkia sveikatai, aplinkai, abiem?		
Nuoroda (-os)		
Neaiški vieta / dalykas?		
Sprendimas: ar pirtumėte?		

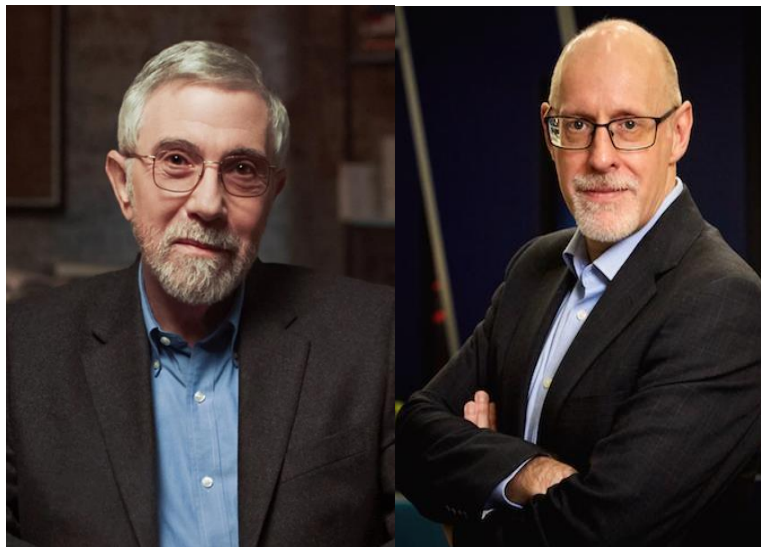
Žaidimas: Kieno klausumėte pirmiau?

Pavyzdys

1 klausimas. Kokių veiksmų vyriausybė turėtų imtis, kad įveiktų artėjančią ekonomikos krizę?

2 klausimas. Ar mūsų sėkmės suvokimas turi įtakos įvykiams, kurie mums nutinka?

3 klausimas. Kur yra buitinės technikos skyrius?

4 klausimas. Kur yra artimiausia autobusų stotelė?

5 klausimas. Kiek laiko turėčiau virti ryžius?

6 klausimas. Kaip išsivysto smegenų auglys?

7 klausimas. Kaip gydyti krūties vėžį?

Atsakymai

1. Paul Krugman (Nobelio ekonomikos premijos laureatas) prieš Brad Pitt (aktorius).
2. Paul Krugman (Nobelio ekonomikos premijos laureatas) prieš Richard Wiseman (psichologas, kognityvinio (pažintinio) šališkumo ekspertas).
3. Richar Wiseman (psichologas, kognityvinio (pažintinio) šališkumo ekspertas) prieš prekybos centro darbuotoją.
4. Rita Levi-Montalcini (Nobelio premijos laureatė, apdovanota už darbą neurobiologijos srityje) prieš jauną vaikną (abu atsakymai teisingi, tačiau mes linkę labiau pasitikėti vyresnėmis moterimis nei jaunais vyrais).
5. Karlos Arguiñano (profesionalus virėjas) prieš Rita Levi-Montalcini (Nobelio premijos laureatė, apdovanota už darbą neurobiologijos srityje).
6. Nežinoma gydytoja prieš Rita Levi-Montalcini (Nobelio premijos laureatė, apdovanota už darbą neurobiologijos srityje).
7. Josep Pàmies (ūkininkas, kuris teigia žinantis gydymą nuo daugelio ligų, įskaitant vėžį) prieš nežinoma gydytoja (tačiau vis daugiau žmonių Ispanijoje pasitiki Josepu Pàmiesu labiau nei savo gydytojais).

